

ครูกับการสอน : การสอนเนื้อหาโดยตรง

ชาญชัย อินทรประวัติ

ความหมาย

การสอนเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นเมื่อคน 2 พวกมากระทำปฏิสัมพันธ์ (interaction) กันอย่างมีจุดมุ่งหมาย คน 2 พวกที่กล่าวถึงนี้ พวกหนึ่งคือคนที่ทำหน้าที่เป็นผู้สอน ส่วนอีกพวกหนึ่งนั้นเราจะเรียกว่าผู้เรียน จุดมุ่งหมายที่สำคัญที่สุดของกิจกรรมการสอนก็คือ การที่ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ ในเนื้อหาสาระที่ผู้สอนต้องการสอน เกิดทักษะที่เกี่ยวข้องและจำเป็น และเกิดความรู้สึก ทศตนคติไปในทิศทางที่พึงปรารถนา

ความหมายของคำว่า การสอน อาจจะมีผู้สรุปไว้ต่าง ๆ กัน โดยแปรไปตามปรัชญาการศึกษาของผู้นิยามนั้น เช่น หากผู้นิยามมีแนวคิดแบบกลุ่มปรัชญาจิตนิยม หรืออุดมคตินิยม (Idealism) หรือกลุ่มปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม (Essentialism) ก็มักจะนิยามคำว่า การสอนว่า หมายถึงการถ่ายทอดความรู้หรือเนื้อหาวิชาแก่ผู้เรียน แต่ถ้าหากว่าผู้นิยามมีแนวความเชื่อตามแนวของกลุ่มปฏิบัตินิยม (Pragmatism) หรือกลุ่มพิพัฒนาการนิยม (Progressivism) ก็น่าจะนิยามคำว่า การสอนว่า หมายถึง การจัดประสบการณ์ร่วมกันระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการตามประสงค์ ในขณะที่เดียวกันผู้มีความคิดแบบกลุ่มภาวาทนิยม หรืออัตถิภาวาท (Existentialism) ก็อาจนิยามการสอนว่าเป็นการอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนดำเนินการใด ๆ ซึ่งจะนำไปสู่การเรียนรู้ ถึงแม้ว่าจะมีแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการสอนหลายแนวเช่นนี้ เราก็ไม่มีความจำเป็นใด ๆ ที่จะมาอภิปรายถกแถลงเพื่อหาข้อยุติว่าแนวคิดใดมีความถูกต้องหรือน่าเชื่อถือที่สุด ทั้งนี้เพราะว่าแนวคิดเหล่านี้ถูกต้องและน่าเชื่อถือบนข้อตกลงเบื้องต้น (assumptions) ของตนเองทั้งสิ้น ดังนั้นหากจะกล่าวในแนวทางกลาง ๆ เพื่อให้มีความสอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาหลาย ๆ กลุ่มก็อาจจะนิยามคำว่า การสอน ได้ว่า การสอนคือการจัดกิจกรรมใด ๆ ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้หรือการพัฒนาไปตามจุดประสงค์ของการสอนภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้

องค์ประกอบของการสอน

กิจกรรมการสอนใด ๆ จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบพื้นฐาน 4 องค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. ผู้เรียน
2. ผู้สอนและวิธีสอน
3. เนื้อหาวิชา
4. สภาพแวดล้อม

ดังนั้นกิจกรรมการสอนจะประสบความสำเร็จหรือไม่ เพียงใด ย่อมมีเหตุมาแต่องค์ประกอบเหล่านี้ประกอบกัน การที่จะยกผลประโยชน์ให้แก่องค์ประกอบใด หรือการที่จะกล่าวโทษใครแต่เพียงลำพังย่อมไม่เป็นการยุติธรรมอย่างยิ่ง เพราะองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งเพียงองค์ประกอบเดียว

ย่อมไม่สามารถบันทึบความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของกิจกรรมการสอนได้

การพิจารณาองค์ประกอบของการสอนในรายละเอียดแต่ละด้านเป็นเรื่องจำเป็นของผู้ที่มีหน้าที่สอน แต่ในเอกสารนี้ผู้เขียนต้องการกล่าวถึงเฉพาะองค์ประกอบที่สองคือผู้สอนและวิธีสอนเท่านั้น สำหรับองค์ประกอบอื่น ๆ จะได้กล่าวถึงในโอกาสต่อไป

คุณสมบัติของครูที่มีประสิทธิภาพ

การที่บุคคลคนหนึ่งจะประกอบอาชีพ หรือปฏิบัติหน้าที่ครูให้ประสบความสำเร็จ หรือทำให้การสอนมีประสิทธิภาพนั้น เขาควรจะมีองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญ 10 ประการดังต่อไปนี้

1. มีความรู้เนื้อหาวิชาที่จะสอนเป็นอย่างดี สามารถวิเคราะห์แยกแยะจับประเด็นย่อยประเด็นหลักได้อย่างดี ชนิดที่เรียกว่าเกิดอาการรู้แจ้งแทงตลอด หรือเกิด insight
2. มีความรู้สึกที่ดีต่อวิชาที่สอน มีความสุขที่ได้อ่าน ศึกษาเพิ่มเติม มีความสุขที่ได้กล่าวถึง สามารถกระทำกิจกรรมได้โดยไม่เบื่อหน่าย
3. มีความรู้สึกที่ดีต่อคนที่เราสอน การมีความรู้สึกที่ดีต่อคนที่เราสอนนั้นนับได้ว่าเป็นเรื่องสำคัญ เพราะการมีความรู้สึกที่ดีต่อกันย่อมส่งผลถึงความสัมพันธ์ที่ดี ความร่วมมือ และความอดทนต่อปัญหาและความทุกข์ยากต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในระหว่างกระบวนการเรียนการสอนได้ ความรู้สึกที่ดีนี้คงจะเป็นความเมตตาสงสาร ความปรารถนาดี ความชอบ หรือความรักก็ได้
4. รู้จักคนที่เราสอน ประเด็นนี้หมายความว่าความรู้จัก ความเข้าใจในประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับผู้เรียน ลักษณะเฉพาะของผู้เรียนแต่ละคนมีทั้งที่เป็นอุปสรรคและส่วนเสริมกิจกรรมการสอน ลักษณะเหล่านี้อาจจะระบุได้ดังนี้ ความพร้อม ความสนใจ ความต้องการ ความรู้พื้นฐาน บุคลิกภาพ และค่านิยม เป็นต้น ครูที่รู้จักผู้เรียนในประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมมีโอกาที่จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้เหมาะสมกว่าครูที่ไม่รู้จักผู้เรียน หรือรู้จักแต่เพียงเล็กน้อย
5. มีความรู้ทั่วไปกว้างขวาง ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นครูจำเป็นต้องอธิบาย ขยายความ ยกตัวอย่าง อุปมาอุปมัย เพื่อสร้างความเข้าใจในเนื้อหาให้แก่ผู้เรียน ซึ่งในการดำเนินการต่าง ๆ เหล่านี้ครูจำเป็นต้องมีความรู้ทั่วไปกว้างขวางเพื่อจะได้บูรณาการความรู้ให้เป็นไปอย่างกลมกลืน และเกิดประโยชน์สูงสุด
6. มีอารมณ์ขัน (sense of humour) ครูที่มีอารมณ์ขันจะสามารถดำเนินกิจกรรมการสอน โดยทำให้นักเรียน หรือผู้เรียนมีความสุข มีความเป็นกันเอง และไม่ก่อให้เกิดความตึงเครียด ไม่วังนอน และช่วยให้สามารถจดจำเนื้อหาสาระได้ดี ครูที่มีอารมณ์ขันไม่ได้หมายความว่าตนเป็นคนตลก เพราะการสร้างอารมณ์ขันกับการสร้างมุขตลก (joke) มันคนละเรื่องกัน ครูที่มีลักษณะเอาการเอางานก็สามารถสร้างอารมณ์ขันได้ถ้ารู้จักสร้าง ความไม่พอดีในเรื่องอารมณ์ขันของครูมี 2 ลักษณะคือ ลักษณะด้วยอารมณ์ขัน หมายถึงครูที่ไม่ยอมใช้อารมณ์ขันเลยเพราะเชื่อว่าอารมณ์ขันเป็นเรื่องไร้สาระและเสียเวลาลักษณะที่สองคือลักษณะตลกเกินความจำเป็นจนเรื่องตลกกลายเป็นสาระสำคัญของการสอนไป

7. มีความจำดี ความจำดีเป็นประโยชน์มากสำหรับครู แต่ไม่ได้หมายความว่าครูจะต้องจดจำเนื้อหา หรือหลักเกณฑ์ที่จะต้องสอนให้ได้ เพราะสิ่งเหล่านั้นครูสามารถอ้างอิง หรือใช้เอกสารประกอบได้ แต่ในส่วนที่ความจำจะเกิดประโยชน์ต่อครูก็คือการจดจำชื่อและภูมิหลังของนักเรียน การจดจำตัวอย่างหรือรายละเอียดที่ครูใช้ประกอบการอธิบายเหล่านั้นเป็นต้น

8. มีปณิธานแน่วแน่ หมายถึง การมีความตั้งใจอย่างแรงกล้าที่จะสอนให้บรรลุจุดมุ่งหมาย เหตุที่ต้องอาศัยปณิธานแน่วแน่ หรือความตั้งใจแรงกล้าก็เพราะว่างานสอนเป็นเรื่องซับซ้อนที่มีปัญหาอุปสรรคนานัปการ เช่น เนื้อหาที่มากมายตามหลักสูตร ความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน ความรู้พื้นฐานที่ไม่ดีของผู้เรียน การขาดค่านิยมที่เหมาะสมของผู้เรียน หรือแม้แต่การที่มีสภาพแวดล้อมไม่เอื้อต่อการเรียนการสอน เป็นต้น การที่มีปัญหาหลากหลายเช่นนี้ถ้าหากว่าครูไม่มีความตั้งใจแรงกล้าที่จะสอนจริง ๆ ก็อาจจะหมดใจได้ง่าย ๆ เหมือนกัน

9. มีความเมตตาต่อผู้เรียน เป้าหมายในการสอนที่เป็นไปตามอุดมคติของการเป็นครู คือ การที่ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามทั้งในด้านพุทธิพิสัย ทักษะการใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์และทัศนคติในการที่จะพัฒนาผู้เรียนในด้านต่าง ๆ เหล่านี้ แม้มีผู้เรียนเพียงคนเดียวก็มีใช้เรื่องง่าย แต่ในสภาพการณ์การสอนจริง ๆ ครูจะต้องสอนผู้เรียนนับเป็นจำนวน 30-40 คน ก็เลยทำให้การสอนเป็นเรื่องยากยิ่งขึ้นไปอีก ดังนั้นถ้าหากว่าครูไม่มีเมตตาจิตต่อผู้เรียนจริง ๆ ก็จะปฏิบัติภารกิจไปตามหน้าที่ ตามความจำเป็นก็คงจะไม่สามารถพาผู้เรียนบรรลุจุดหมายปลายทางได้ง่าย ๆ นัก

10. มีความสามารถในการสอน คนที่จะสอนได้หรือครูนั้นจะต้องมีความสามารถในการสอน นอกเหนือไปจากการมีคุณสมบัติด้านอื่น ๆ ดังได้กล่าวมาแล้ว ความสามารถในการสอนนี้อาจจำแนกออกได้เป็นประเด็นย่อย ๆ ดังนี้

- 10.1 เข้าใจหลักสูตร สามารถวิเคราะห์หลักสูตรได้
- 10.2 สามารถวางแผนการสอนได้
- 10.3 สามารถสร้าง เตรียม และใช้สื่อการสอนได้
- 10.4 สามารถอธิบายได้
- 10.5 สามารถสรุปเนื้อหาสำคัญได้
- 10.6 สามารถถามคำถาม และตอบคำถามได้
- 10.7 สามารถจัดการหรือคุมชั้นได้
- 10.8 สามารถให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนได้
- 10.9 สามารถให้การเสริมแรงแก่ผู้เรียนได้
- 10.10 สามารถประเมินผลการเรียนรู้ได้

ภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการสอนของครู

ความจำเป็นพื้นฐานที่ถือว่าเป็นภารกิจหลักของครูในการสอนในชั้นมี 4 ประเภทดังนี้

1. สอนให้ครอบคลุมเนื้อหาสาระ ตามที่ต้องการ

2. สร้างหลักประกันว่าผู้เรียนจะต้องเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของการสอน
3. ควบคุมความรู้สึกของผู้เรียนให้เป็นไปในทางที่ดี หรือสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน

4. จัดระเบียบหรือควบคุมสถานการณ์ในห้องเรียนให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอน

ถ้าหากว่าเราจะนำเอาความจำเป็นพื้นฐาน 4 ประการดังกล่าวนี้มาจำแนกให้เห็นชัดเจนก็จะได้ภารกิจย่อยของครูในการสอนในชั้นเรียนดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบที่เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการคิดและการให้เหตุผลในการสอน ซึ่งได้แก่

- 1.1 อธิบาย หรือบอกเล่า เนื้อหาสาระแก่ผู้เรียน

- 1.2 สำนวน

- 1.3 สรุป

- 1.4 ให้เหตุผล

- 1.5 รวบรวมสะสมเหตุการณ์ที่จำเป็นและเกี่ยวข้อง

- 1.6 อ้างอิง หรือ สรุปอ้างอิง

- 1.7 นิยาม หรือให้ความหมาย

- 1.8 เปรียบเทียบ

2. องค์ประกอบที่เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนหรือยุทธศาสตร์การสอนการจัดเตรียมเนื้อหาสาระ และการจัดระเบียบ ควบคุมชั้นเรียน ซึ่งได้แก่

- 2.1 การจูงใจผู้เรียน

- 2.2 การให้คำปรึกษา

- 2.3 การวางแผนการสอน

- 2.4 การกระตุ้นเร้าผู้เรียน

- 2.5 การถามคำถาม

- 2.6 การจัดระเบียบชั้นเรียน

- 2.7 ให้โอกาสผู้เรียนได้คิดและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้เรียนคนอื่น ๆ

- 2.8 ช่วยให้ผู้เรียนได้สร้างความน่าเชื่อถือหรือได้รับการยกย่องระหว่างผู้เรียนด้วยกัน

- 2.9 วินิจฉัยและแก้ปัญหาการเรียนรู้

- 2.10 บันทึกไว้เป็นหลักฐานอ้างอิง และรายงานให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

จากการแบ่งภารกิจในชั้นเรียนของครูออกเป็น 2 ประเภทดังนี้ เราจะมองเห็นได้ว่าในภารกิจประเภทที่หนึ่งนั้นจะมีความเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้โดยตรง ซึ่งจะต้องอาศัยเทคนิคการสอนและวิธีสอนต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง ส่วนภารกิจประเภทที่สองเป็นหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึก และทัศนคติของผู้เรียน ภารกิจส่วนนี้จะเป็นเรื่องของการจัดการ (management) ไม่ใช่เรื่องของวิธีสอน ซึ่ง แบลร์ (Blair 1988 : 9) ได้อธิบายถึงความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้ (learning) และความรู้สึก (fee-

lings) ของผู้เรียนไว้อย่างน่าฟังว่า

“การเรียนรู้และความรู้สึกของผู้เรียนนั้นมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันโดยตรง ความสำเร็จในการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้นั้นจะไม่มี ความหมายอะไรเลย ถ้าในกระบวนการเรียนการสอนนั้น ไม่ได้สร้างความรู้สึกลึก ๆ ให้แก่ผู้เรียน”

สำหรับในเรื่องของความสัมพันธ์เกี่ยวข้องระหว่าง การควบคุมชั้นเรียนกับการสอนนั้น แบลร์ มองเห็นว่าการควบคุมชั้นเรียนให้อยู่ในสภาวะสมดุลเพื่อเอื้อต่อการเรียนการสอน เป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะถ้าชั้นเรียนอยู่ในสภาวะสับสนวุ่นวายแล้วการเรียนรู้ก็ย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ โดยแบลร์กล่าวไว้เพียงสั้น ๆ ว่า

“Control precedes technique”

หลักการสอนในห้องเรียน

ในการสอนในห้องเรียนนั้น ครูผู้สอนควรตระหนักถึงหลักการสอนที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ตระหนักถึงความสำคัญของความรู้สึกละอารมณ์ของผู้เรียน
2. การควบคุมชั้นเรียนเป็นเรื่องจำเป็นที่จะต้องทำอย่างมีประสิทธิภาพ
3. สร้างสรรค์ความสมดุลระหว่างการเรียนรู้เนื้อหาโดยตรงกับความสามารถในการคิดหาความรู้เพิ่มเติมของผู้เรียนให้เหมาะสม
4. ใช้เวลาในห้องเรียนให้เกิดประโยชน์ต่อการสอนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้
5. ต้องมีการวินิจฉัยจุดอ่อนจุดเด่นของผู้เรียนและจัดกระบวนการเรียนการสอนบนพื้นฐานของความต้องการของผู้เรียน
6. สอนให้ผ่านประสาทสัมผัสหลายด้าน อันได้แก่ การมองเห็น การได้ยิน การดมกลิ่น การสัมผัส และการชิมรส เป็นต้น
7. พยายามเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนให้มากที่สุด
8. คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน
9. ตั้งจุดประสงค์ในการสอนให้ชัดเจน และยึดจุดประสงค์นั้นเป็นหลักในการสอนอย่างแท้จริง
10. ไม่ยึดมั่นกับวิธีสอนใดวิธีสอนหนึ่งโดยเฉพาะ แต่ควรจะมีการปรับเปลี่ยนวิธีสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน เนื้อหาวิชา สภาพแวดล้อม และจุดมุ่งหมายของการสอน

จุดมุ่งหมายในการสอน

กิจกรรมการเรียนการสอนเป็นกิจกรรมที่มีกระบวนการซับซ้อนซึ่งมีจุดมุ่งหมายชัดเจน ซึ่งจุดมุ่งหมายของกิจกรรมการเรียนการสอนนี้ควรมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทราบและพาผู้เรียนไปให้ถึง ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่ครูจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ต่อการทำความเข้าใจในเรื่องนี้ ซึ่งก่อนอื่นจะต้องเริ่มต้นด้วยความเข้าใจในเรื่องขอบข่ายของการสอนซึ่งแยกออกเป็น 3 ด้านคือ

1. **ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain)** หมายถึงการสอนในด้านที่เกี่ยวกับเนื้อหาสาระที่เป็นข้อเท็จจริง ข้อสรุป หลักการ และมโนทัศน์ ซึ่งจะต้องอาศัยขีดความสามารถทางสติปัญญา หรือทาง

สมองในการรับรู้ จัดกระทำ และประยุกต์ใช้เนื้อหาสาระเหล่านั้น ซึ่งเป็นจามิน บลูม (Bloom 1956) ได้จำแนกลำดับขั้นของการเรียนรู้ทางด้านพุทธิพิสัยออกเป็น 6 ขั้นดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นความรู้ (Knowledge) หมายถึงการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะต้องอาศัยการจดจำ การระลึกรู้ ในส่วนของเนื้อหาที่เป็นข้อเท็จจริง ความหมายของคำต่าง ๆ (Terminology) และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ การเรียนรู้ในขั้นนี้ถือว่าเป็นความรู้ขั้นต้น พื้นฐานที่สุดใน 6 ขั้นของพุทธิพิสัย พฤติกรรมของผู้เรียนที่แสดงให้เห็นได้ว่าเขาเกิดการเรียนรู้ในระดับนี้แล้ว ก็ได้แก่พฤติกรรมต่อไปนี้ บอกความหมาย บรรยายระบุ บอกชื่อ กำหนดรายการ จับคู่ กำหนด คำโครง ระลึกได้ ท่องได้ เลือกได้ เหล่านี้เป็นต้น

ขั้นที่ 2 ขั้นความเข้าใจ (Comprehension) หมายถึงการเรียนรู้ถึงระดับความเข้าใจ ผู้เรียนที่เกิดการเรียนรู้ถึงระดับนี้จะต้องสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบของการสื่อความหมายจากการจดจำเนื้อหาสาระไปบอก เป็นการแปลความเสียใหม่ หรือใช้คำพูดใหม่ หรือการสรุปความใหม่ พฤติกรรมการเรียนรู้ของบุคคลที่แสดงให้เห็นว่าเขาเกิดการเรียนรู้ถึงขั้นเกิดความเข้าใจ ได้แก่ เปลี่ยนแปลงสาระความรู้ได้ อธิบายเพื่อปกป้องหลักการได้ จำแนกแยกแยะได้ ประเมินการได้ อธิบายเพื่อให้เกิดความเข้าใจได้ สรุปอ้างได้ สรุปความได้ อ้างอิงได้ และทำนายได้

ขั้นที่ 3 ขั้นประยุกต์ใช้ (Application) หมายถึง การที่ผู้เรียนสามารถใช้เนื้อหาความรู้ที่ได้เรียนมาแล้วในสถานการณ์อื่น ๆ ซึ่งไม่เคยประสบมาก่อนได้ การเรียนรู้ในระดับนี้แตกต่างไปจากขั้นความเข้าใจตรงที่ว่า การเรียนรู้ขั้นประยุกต์ใช้นี้จะต้องมีสถานการณ์ที่เป็นปัญหาเพื่อให้ผู้เรียนได้ประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อการแก้ปัญหาและสถานการณ์ที่เป็นปัญหานี้จะต้องแปลกไปจากสถานการณ์ที่ผู้เรียนเคยประสบอยู่เป็นประจำ พฤติกรรมของผู้เรียนที่แสดงให้เห็นถึงการเรียนรู้ในระดับนี้ ได้แก่ เปลี่ยนแปลงคำนวณ สาคิต พัฒนา ปรับเปลี่ยน ดำเนินการ เตรียมการ แก้ปัญหา ใช้ประโยชน์ และเชื่อมโยง เป็นต้น

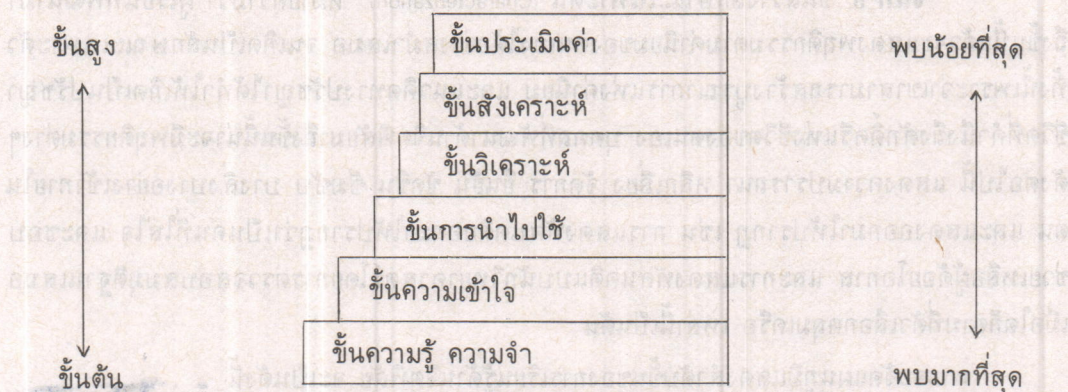
ขั้นที่ 4 ขั้นวิเคราะห์ (Analysis) หมายถึงการเรียนรู้จนถึงระดับที่สามารถระบุนความผิดพลาดในเชิงเหตุผล หรือข้อผิดพลาดในการอ้างอิงการเปรียบเทียบแยกแยะข้อเท็จจริง ความคิดเห็น ข้อตกลงเบื้องต้น และสมมุติฐาน ตลอดจนข้อสรุป การเรียนรู้ในระดับนี้ผู้เรียนถูกคาดหวังว่าจะต้องสามารถเปรียบเทียบ ความสัมพันธ์ หรือมองหาความแตกต่างระหว่างแนวคิดต่าง ๆ ได้ พฤติกรรมที่แสดงให้เห็นความสามารถเชิงวิเคราะห์ได้แก่พฤติกรรมต่อไปนี้ จำแนกलगความเห็นหลังจากพิจารณาเหตุผล เขียนแผนภูมิ แยกแยะตามความแตกต่าง ยกตัวอย่าง กำหนดขอบข่าย หาความสัมพันธ์ แบ่งแยกออกเป็นหัวข้อย่อย ๆ เหล่านี้ เป็นต้น

ขั้นที่ 5 ขั้นสังเคราะห์ หมายถึงการเรียนรู้จนถึงขั้นสร้างผลผลิตทางวิชาการที่มีลักษณะเฉพาะได้ คิดทำสิ่งใหม่ ๆ ได้ สามารถแก้ปัญหาที่ไม่เคยพบเห็นมาก่อนได้โดยวิธีการเฉพาะของตนเอง หรือโดยการเอาความรู้ในแขนงต่าง ๆ ที่เรียนมา มาสร้างหนทางในการแก้ปัญหาได้ พฤติกรรมของบุคคลที่เกิดการเรียนรู้ถึงขั้นสังเคราะห์มีดังต่อไปนี้ จัดหมวดหมู่ รวบรวมประกอบสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกันให้เกิดเป็นสิ่งใหม่ สร้างสรรค์ ออกแบบ เขียนโครงการ เขียนงานใหม่ ๆ เหล่านี้เป็นต้น

ขั้นที่ 6 ขั้นประเมินค่า หมายถึงการเรียนรู้จนถึงระดับสูงสุดในทางพุทธิพิสัยที่ผู้เรียนจะ

สามารถวินิจฉัยตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคคล วิธีการแนวคิด หรือผลผลิตต่าง ๆ ได้ พฤติกรรมที่แสดงให้เห็นการเรียนรู้ในระดับนี้คือ ประเมิน เปรียบเทียบส่วนดีส่วนเสีย วิจารณ์ ปกป้อง ตัดสิน วินิจฉัย ให้การสนับสนุน และแสดงความชอบธรรม เป็นต้น

การเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัยทั้ง 6 ขั้นนี้จะขึ้นไปตามลำดับขั้น กล่าวคือ บุคคลจะต้องเกิดการเรียนรู้ขั้นต้น ๆ เสียก่อนจึงจะเกิดการเรียนรู้ในขั้นสูงขึ้นไปได้ ตัวอย่างเช่น ถ้าบุคคลยังไม่ทราบว่าคุณภาพการจราจรในกรุงเทพฯ เป็นอย่างไร ย่อมไม่สามารถอธิบายได้ว่าเพราะเหตุใดการจราจรในกรุงเทพฯ จึงเป็นเช่นนั้น และแน่นอนที่สุดเขาย่อมไม่สามารถบอกได้ว่า เราจะมีวิธีแก้ปัญหาจราจรในกรุงเทพฯ อย่างไร เราสามารถเขียนแผนภูมิแสดงลำดับขั้นการเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัยได้ดังนี้

ในเมื่อจุดมุ่งหมายในการสอนทางด้านพุทธิพิสัยมีอยู่หลายระดับเช่นนี้ ครูจึงต้องทำความเข้าใจ และกำหนดจุดมุ่งหมายในการสอนเนื้อหาวิชาของตนเองให้ชัดเจน มีจุดมุ่งหมายจะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ถึงระดับใด ทั้งนี้เพื่อที่จะได้วางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายนั้น ๆ ให้จงได้ต่อไป ถ้าหากว่าครูหรือผู้สอนไม่มีความชัดเจนในจุดมุ่งหมายแล้วย่อมเป็นไปได้ว่าจะจัดกิจกรรมการสอนอย่างไร

2. **ด้านจิตพิสัย (Affective Domain)** เป็นการเรียนรู้ทางด้านความรู้สึก หักศนคติ และค่านิยม ซึ่ง แครทวอห์ล บลูม และเมเซีย (Kratwohl, Bloom and Masia 1964) ได้จัดลำดับขั้นตอนของการเรียนรู้ด้านจิตพิสัยไว้ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นรับรู้ (Receiving) เป็นขั้นที่ผู้เรียนรับรู้ด้วยการดูหรือการฟัง เราจะสังเกตได้ว่าผู้เรียนเกิดการรับรู้หรือไม่จากพฤติกรรม ฟัง เอาใจจดจ่อ สังเกต มองดู ได้ยิน และมองเห็น เป็นต้น

ขั้นที่ 2 ขั้นตอบสนอง (Responding) เป็นขั้นที่ผู้เรียนได้รับการคาดหวังว่าจะแสดงพฤติกรรมต่อไปนี เชื่อฟัง มีส่วนร่วม หรือตอบสนองอย่างตั้งใจ ทำตาม อาสากระทำการบางอย่าง อภิปราย ประมือ ยินยอมไม่ขัดขืน ผิดหัด และร่วมเล่น เป็นต้น

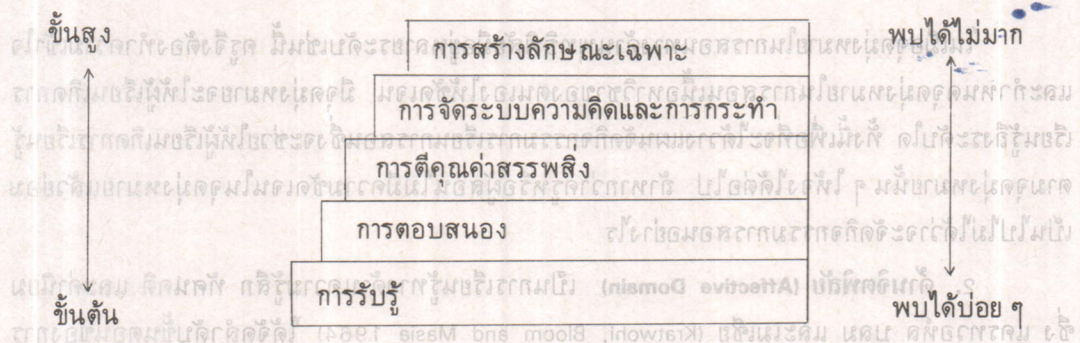
ขั้นที่ 3 ขั้นตีคุณค่าสรรพสิ่ง (Valuing) หมายถึงการที่ผู้เรียนเริ่มแสดงพฤติกรรมคงเส้นคงวา โดยสะท้อนทัศนคติอย่างใดอย่างหนึ่ง แสดงว่าผู้เรียนมีความมั่นใจที่จะแสดงพฤติกรรมมากขึ้น

พฤติกรรมของบุคคลที่เกิดการเรียนรู้ขึ้นนี้ ได้แก่ การช่วยเหลือ การโต้แย้งแสดงโวหาร การแสดงออกซึ่งความคิดเห็น การแสดงความมั่นใจ เป็นต้น

ขั้นที่ 4 ขั้นจัดระบบความคิดและการกระทำ (Organization) เป็นขั้นที่บุคคลจะจัดระบบเหตุผลและความคิดของตนเองในการตีคุณค่าสรรพสิ่ง และการตัดสินใจเลือกกระทำ ผู้เรียนควรจะพัฒนาความชอบของตนเองให้กลายเป็นค่านิยมได้แล้ว นั้นย่อมหมายความว่าเขาควรจะแสดงพฤติกรรมต่อไปนี้ เลือก ตัดสินใจ สร้างสมดุลย์ เปรียบเทียบ นิยาม จัดระบบ และกระทำการที่เป็นนามธรรม เป็นต้น

ขั้นที่ 5 ขั้นสร้างลักษณะเฉพาะตน (Characterization) หมายความว่า ผู้เรียนที่พัฒนามาถึงขั้นนี้แล้วจะแสดงพฤติกรรมตามค่านิยมของตนเองได้อย่างสม่ำเสมอ จนเกิดเป็นลักษณะเฉพาะตัว ทั้งนี้เพราะว่าเขาสามารถสร้างบูรณาการแห่งค่านิยม และแนวคิดทางปรัชญาได้ทำให้เกิดเป็นปรัชญาชีวิตที่ค่านึงถึงศักดิ์ศรีแห่งชีวิตของตนเอง บุคคลที่พัฒนาด้านจิตพิสัยมาถึงขั้นนี้น่าจะมีพฤติกรรมต่างๆ ดังต่อไปนี้ แสดงความปรารถนา หลีกเลียง จัดการ ยินยอม ขัดขืน ซึมซับ บางสิ่งบางอย่างเข้าภายในตน และแสดงออกมาให้ปรากฏ เช่น การแสดงทัศนคติออกมาให้ปรากฏว่าเป็นคนที่ใส่ใจ และชอบช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส และการแสดงทัศนคติแบบนักวิทยาศาสตร์โดยการตรวจสอบสมมุติฐานเสมอเมื่อใดก็ตามที่ตัวเลือกคลุมเครือ เหล่านี้เป็นต้น

หากจะจัดแผนภูมิแสดงลำดับขั้นของการเรียนรู้ด้านจิตพิสัย จะเป็นดังนี้

3. ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) การเรียนรู้ด้านนี้เน้นหนักที่การพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับระบบประสาทและระบบกล้ามเนื้อ และการมีทักษะหรือความคล่องแคล่วทางกายภาพ และในการจัดลำดับขั้นของการเรียนรู้ด้านทักษะนี้ก็จะมีความเกี่ยวข้องกับทั้งทักษะทางกลไก ส่วนใหญ่ และที่ละเอียดอ่อน ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

ขั้นที่ 1 การเลียนแบบ (Imitation) หมายถึงการทำตามอย่างครู่ โดยที่ยังไม่มีการประสานงานทางระบบประสาทและกล้ามเนื้อมากนัก จึงทำให้พฤติกรรมเลียนแบบนี้เป็นไปในลักษณะหยาบ ๆ และไม่ถูกต้องสมบูรณ์ การเรียนรู้ในระดับนี้ ผู้เรียนได้รับการคาดหวังให้สังเกตและทำตามสิ่งที่ครูหรือวิทยากรสาธิตให้ดู

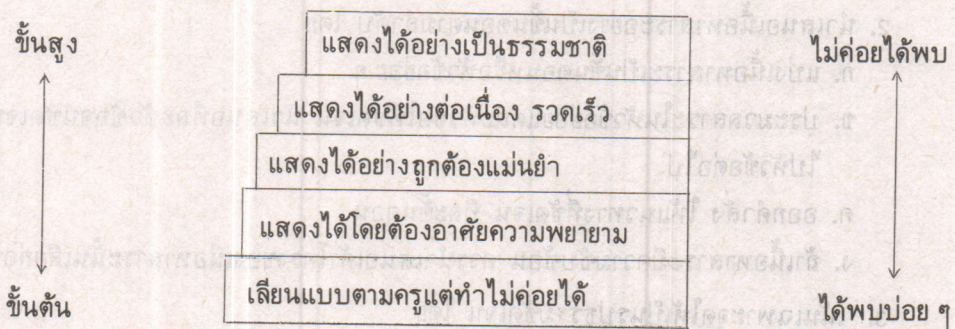
ขั้นที่ 2 การลองพยายามกระทำ (Manipulation) ในขั้นนี้ผู้เรียนจะต้องลองพยายามกระทำหรือแสดงพฤติกรรมตามคำแนะนำซึ่งอาจจะเป็นทางวาจาหรือเอกสารก็ได้ แต่จะไม่มีตัวอย่างให้ดูอีกแล้ว ผู้เรียนจะต้องทำได้แม้จะยังไม่แนบเนียนหรือสมบูรณ์ก็ตามที

ขั้นที่ 3 การกระทำได้กระชับหรือแน่นอนขึ้น (Precision) ในขั้นนี้ผู้เรียนจะแสดงพฤติกรรมตามอย่างครูหรือวิทยากรได้กระชับหรือแน่นอนขึ้น คำที่อาจจะนำมาขยายพฤติกรรมของผู้เรียนในระดับนี้ได้แก่คำว่า อย่างแน่นอน โดยลำพังสามารถควบคุมได้ ไม่มีข้อบกพร่อง อย่างสมบูรณ์ เช่น ผู้เรียนสามารถใช้เครื่องมือถอดหัวเทียนเครื่องยนต์ได้อย่างไม่มีข้อบกพร่อง หรือ ผู้เรียนสามารถใช้ตะเกียบคีบอาหารได้อย่างสมบูรณ์ เป็นต้น

ขั้นที่ 4 การกระทำเป็นขั้นตอนต่อเนื่องได้อย่างรวดเร็ว (Articulation) ผู้เรียนที่เกิดการเรียนรู้มาถึงขั้นนี้จะต้องสามารถสาธิตการกระทำเป็นขั้นตอนต่อเนื่องได้อย่างรวดเร็วและไม่มีข้อผิดพลาด เช่น ผู้เรียนสามารถอ่านออกเสียงควบกล้ำได้อย่างถูกต้องกลมกลืนและรวดเร็ว ผู้เรียนสามารถคูณเลขสองหลักได้อย่างถูกต้องจำนวน 10 ข้อภายในเวลา 5 นาทีเหล่านี้ เป็นต้น

ขั้นที่ 5 การกระทำได้อย่างเป็นธรรมชาติ (Naturalization) ขั้นนี้เป็นทักษะขั้นสูงสุด หมายความว่าผู้เรียนสามารถกระทำได้โดยไม่เหน็ดเหนื่อย ไม่เคอะเขิน มองดูเป็นอัตโนมัติ กลมกลืนเป็นธรรมชาติ เช่น ผู้เรียนสามารถอ่านออกเสียงคำราชาศัพท์ได้อย่างเป็นธรรมชาติและสบาย ๆ ผู้เรียนสามารถขับรถยนต์เข้าไปในย่านจราจรจอแจได้อย่างนิ่มนวล ปลอดภัย และสบายใจ เหล่านี้เป็นต้น

พฤติกรรมเรียนรู้ด้านทักษะพิสัยทั้ง 5 ระดับนี้ต้องเป็นไปตามลำดับก่อนหลัง ดังแสดงไว้ในแผนภูมินี้

การสอนเนื้อหาโดยตรง (Direct Instruction) ซึ่งบางครั้งก็เรียกกันว่าการสอนแบบไดแดคติก (didactic teaching) หรือ เอ็กซโปซิทอรี (expository teaching) เป็นการสอนที่ยึดเอาตัวครูเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอนจะดำเนินไปได้โดยมีครูเป็นผู้ริเริ่ม ดำเนินการกำกับ และประเมินผลความสามารถของครูเป็นเครื่องบ่งชี้ความสำเร็จของการสอน เนื่องจากการสอนในรูปแบบนี้เป็นการสอนเนื้อหา ดังนั้นก่อนอื่นเราต้องทำความเข้าใจกันก่อนว่า เนื้อหาสาระที่ครูจะทำการสอนนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทด้วยกันคือ

1. ข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ และขั้นตอนการกระทำ

2. มโนทัศน์ รูปแบบการปฏิบัติ และนามธรรมต่าง ๆ

เนื้อหาสาระประเภทที่หนึ่งมักจะสะท้อนพฤติกรรมการเรียนรู้ขึ้นต่ำทั้งในพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัยที่ได้กล่าวถึงไปแล้ว กล่าวคือในพุทธิพิสัยก็จะอยู่ในระดับ ความรู้ ความเข้าใจ และการนำไปใช้ ส่วนในจิตพิสัยจะอยู่ในระดับ รับรู้ ตอบสนอง และการตีคุณค่า สำหรับในทักษะพิสัยจะอยู่ในระดับ เลียนแบบ แสดงได้โดยใช้ความพยายาม และแสดงได้อย่างถูกต้องแม่นยำ การสอนเนื้อหาประเภทที่หนึ่งนี้ กานญ์ (R.M.Gagne 1977) เสนอว่าการสอนเนื้อหาโดยตรงจะเป็นเรื่องเหมาะสมที่สุด ซึ่งวิธีสอนในรูปแบบนี้มีทั้งการสอนแบบบรรยาย และวิธีสอนที่ดำเนินการคล้าย ๆ กับการสอนแบบบรรยาย คือมีครูเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมการเรียนการสอน แต่ดำเนินการสอนแตกต่างกันคือดำเนินการค่อนข้างรวดเร็ว มีการถามตอบค่อนข้างมาก และมีจุดเน้นอยู่ที่เนื้อหาซึ่งเป็นข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ และขั้นตอนของการปฏิบัติ

โรเซนไชน์ และสตีเวนส์ (Rosenshine and Stevens 1986) ได้อธิบายขั้นตอนการสอนแบบบรรยายในลักษณะที่ว่านี้โดยเปรียบเทียบกับการสอนแบบสาธิตที่ครูจะต้องกระทำในสิ่งต่อไปนี้

1. มีความชัดเจนในเป้าหมายและหัวข้อหลัก ๆ ของการสอน ซึ่งจะเกิดขึ้นได้โดย

- ก. ตั้งจุดประสงค์และเป้าหมายในการสอนก่อนลงมือสอน
- ข. เน้นประเด็นสำคัญที่ละประเด็น
- ค. พยายามหลีกเลี่ยงการกล่าวถึงสิ่งอื่นที่จะทำให้การรบกวนเป้าหมายหรือประเด็นสำคัญที่ตั้งไว้
- ง. พยายามหลีกเลี่ยงการพูดคลุมเครือ

2. นำเสนอเนื้อหาสาระอย่างเป็นขั้นตอนตามลำดับ โดย

- ก. แบ่งเนื้อหาสาระเป็นขั้นตอนหรือหัวข้อย่อย ๆ
- ข. ประมวลสาระในหัวข้อย่อยแต่ละหัวข้อให้ชัดเจน นำเสนอทีละหัวข้อจนชัดเจนจึงจะก้าวไปหัวข้อต่อไป
- ค. ออกคำสั่ง ให้แนวทางที่ชัดเจน ทีละขั้นตอน
- ง. ถ้าเนื้อหาสาระมีความซับซ้อน ควรนำเสนอเค้าโครงของเนื้อหาสาระนั้นเสียก่อน

3. เน้นเฉพาะจุดให้เป็นรูปธรรมชัดเจน โดย

- ก. ทำให้ดูเป็นตัวอย่างในเรื่องของทักษะ และกระบวนการถ้าเป็นไปได้
- ข. ให้รายละเอียดเพิ่มเติม หรืออธิบายซ้ำ ๆ ในประเด็นที่ยาก ๆ
- ค. เสนอตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมและหลากหลาย

4. ตรวจสอบความเข้าใจของผู้เรียน โดยวิธีการต่อไปนี้

- ก. ต้องแน่ใจว่าผู้เรียนเกิดความเข้าใจทีละประเด็นก่อนจะนำเสนอประเด็นต่อไป
- ข. ถามคำถามผู้เรียนเพื่อตรวจสอบความเข้าใจของเขาในเนื้อหาที่ได้เสนอไปแล้ว (แต่ไม่ใช่ถามคำถามว่า “เข้าใจไหม”)

ค. ให้ผู้เรียนสรุปสาระสำคัญ ด้วยความคิดและคำพูดของตนเอง

ง. ถ้าเห็นว่าผู้เรียนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจเนื้อหาที่ได้นำเสนอไปแล้ว ก็ควรจะมีการสอนใหม่ ซึ่งอาจจะทำได้ 2 ทาง คือ ครูอธิบายใหม่ หรือให้ผู้เรียนจับคู่ จับกลุ่มย่อย ช่วยกันทำความเข้าใจเนื้อหานั้น

นอกจากนั้น โรเซนไชน์ และสตีเวนส์ ยังได้เสนอขั้นตอนของการสอนเนื้อหาโดยตรง ซึ่งเชื่อว่าจะมีความเหมาะสมที่จะนำเสนอเนื้อหาแก่ผู้เรียนโดยตรงไว้เป็น 6 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ทบทวน ตรวจสอบ การบ้าน ความรู้เดิม หรือทักษะเดิม

ขั้นที่ 2 นำเสนอเนื้อหาใหม่ โดยการคำนึงถึงหลักการและวิธีปฏิบัติดังนี้

- 1) เสนอจุดประสงค์ของการเรียนอย่างกระชับรัด
- 2) อธิบายภาพรวมหรือโครงสร้างของเนื้อหา
- 3) นำเสนอเนื้อหาเป็นขั้นตอนสั้น ๆ แต่ไม่ยืดเยื้อ
- 4) ถามคำถาม หรือให้ผู้เรียนสาธิตทักษะเพื่อตรวจสอบความเข้าใจ
- 5) สรุปหัวข้อที่เป็นสาระสำคัญ
- 6) ให้ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมที่มากพอ
- 7) สาธิต หรือแสดงให้ดูเป็นตัวอย่าง หรือให้ดูของตัวอย่าง
- 8) ถ้าจำเป็นก็อาจจะสอนซ้ำหรืออธิบายซ้ำ ยกตัวอย่างซ้ำอีกก็ได้

ขั้นที่ 3 ให้มีการฝึกหัดโดยมีผู้สอนเป็นผู้ดูแล โดยกระทำเป็นขั้นตอนดังนี้

- 1) ครูเป็นผู้กำหนดหรือชี้ให้เห็นว่าการฝึกหัดมีความจำเป็นจะต้องทำ
- 2) ใช้คำถาม หรือขอให้ผู้เรียนแสดงการกระทำ
- 3) คำถามที่ใช้ต้องเชื่อมโยง เกี่ยวข้องกับเนื้อหา หรือทักษะที่ได้นำเสนอไปนั้น
- 4) ครูตรวจสอบความเข้าใจของผู้เรียนโดยการประเมินจากคำตอบ หรือพฤติกรรมของผู้เรียน
- 5) จากการตรวจสอบความเข้าใจของผู้เรียนนั้น ครูอาจพบว่ามีความจำเป็นที่จะต้องอธิบายเพิ่มเติม ให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) หรืออธิบายซ้ำ ก็กระทำได้ตามความจำเป็น โดยครูจะต้องมั่นใจว่าผู้เรียนทุกคนมีโอกาสที่จะตอบคำถามที่จะแสดง หรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น
- 6) ในระหว่างการฝึกหัดไม่ว่าจะเป็นการตอบคำถามหรือปฏิบัตินี้ ถ้ามีความจำเป็นที่จะต้องชี้แนะใด ๆ ก็อาจทำได้
- 7) ให้ผู้เรียนฝึกหัดหรือปฏิบัติตามล้าพัง
- 8) ให้ผู้เรียนฝึกฝนต่อไปจนทำได้อย่างมั่นใจ
- 9) ถ้าผู้เรียนร้อยละ 80 สามารถกระทำได้อย่างมั่นใจก็ถือว่าการเรียนการสอนนี้บรรลุจุดประสงค์หรือเป้าหมายแล้ว

ขั้นที่ 4 การให้ข้อมูลย้อนกลับและแก้ไขข้อผิดพลาดของผู้เรียนในขั้นนี้ ครูจะต้องให้ความสนใจอย่างใกล้ชิดแก่คำตอบหรือพฤติกรรมตอบสนองของผู้เรียน การตอบสนองของผู้เรียนที่แสดงออกอย่างรวดเร็ว มั่นใจ และถูกต้อง จะต้องได้รับการเสริมแรงทันที แล้วก็ดำเนินการถามหรือสั่งให้ปฏิบัติต่อไป ส่วนคำตอบหรือการตอบสนองที่มีอาการอึดอัด ลังเล แม้ว่าถูกต้อง ก็ควรจะได้รับ การกระตุ้นว่าถูกต้องแล้ว เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจ สำหรับคำตอบที่ผิดพลาดหรือการตอบสนองที่ยังไม่ถูกต้อง จะต้องได้รับข้อมูลย้อนกลับโดยทันที ในขั้นนี้ครูควรคำนึงถึงความคิดต่อไปนี้

- 1) ความผิดพลาดในการตอบคำถาม หรือแสดงทักษะของผู้เรียน แสดงให้ครูเห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องฝึกหัดต่อไปอีก
- 2) แสดงให้ผู้เรียนเห็นถึงความผิดพลาดเหล่านั้นอย่างเป็นระบบ
- 3) ในการถามคำถามแต่ละคำถามนั้น ครูจะต้องมั่นใจว่าได้รับคำตอบที่เป็นแก่นสาร มีสาระสำคัญ เป็นเนื้อเป็นหนัง
- 4) การแก้ไขข้อผิดพลาดของผู้เรียนอาจจะแฝงไปด้วยการพยายาม ช่วยเหลือผู้เรียนให้สามารถตอบคำถามได้ หรือแสดงได้ถูกต้อง โดยการทำความเข้าใจลง การบอกไปบางส่วน การอธิบายเพิ่มเติม การทบทวนขั้นตอนการปฏิบัติ หรือสอนบางส่วนที่จำเป็นซ้ำอีกทีก็ได้
- 5) ถ้าผู้เรียนตอบคำถามผิดพลาด หรือแสดงพฤติกรรมตอบสนองไม่ถูกต้อง ครูยอมให้เขาตอบให้ถูกต้อง และทำให้ได้โดยที่ครูพยายามให้ความช่วยเหลือในลักษณะต่าง ๆ ไม่ใช่ผ่านไปเฉย ๆ
- 6) การฝึกฝนนี้จะต้องดำเนินไปจนครูเกิดความมั่นใจว่ากลุ่มผู้เรียนทั้งชั้นบรรลุจุดประสงค์ของการเรียนการสอน
- 7) การชมเชย การเสริมแรง จะต้องกระทำพอสมควรอย่าให้เพ้อ และจะต้องชมเชยให้ตรงประเด็นเป็นการเฉพาะเจาะจง ไม่ใช่ชมเชยรวม ๆ กันไป

ขั้นที่ 5 การฝึกฝนตามลำพัง หลังจากให้นักเรียนหรือผู้เรียนได้ทำการฝึกฝนภายใต้การดูแลของผู้สอนแล้ว เราจะต้องให้เขาได้มีการฝึกฝนตามลำพัง เพื่อให้การเรียนรู้นั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จนถึงขนาดที่สามารถทำได้ถูกต้องถึงร้อยละ 95 จึงจะอยู่ในเกณฑ์น่าพอใจ แต่ทั้งนี้ครูจะต้องบอกให้ผู้เรียนทราบว่าเขาจะต้องรับผิดชอบต่อการฝึกฝนตามลำพังนี้ โดยที่ครูสามารถตรวจสอบได้เสมอและทุกคน โดยที่การฝึกฝนตามลำพังนี้จะต้องอยู่ในชั้นหรือบริเวณที่ครูสามารถกำกับดูแล นิเทศ ได้เสมอ และเมื่อครูเห็นว่าผู้เรียนคนใดต้องการความช่วยเหลือ ต้องยื่นมือเข้าช่วยเหลืออย่างจริงจังทันทีทันใดด้วย

ขั้นที่ 6 การทบทวนในโอกาสหลัง หลังจากการสอนได้เสร็จสิ้นไปแล้วครูก็ยังคงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการทบทวนเนื้อหาสาระที่ได้สอนไปแล้วอีก เพื่อความแน่ใจว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง มิใช่เพียงจำได้หรือดูเหมือนเข้าใจแต่ไม่เข้าใจ การทบทวนนี้อาจกระทำในระยะสัปดาห์ถัดไป หรือเดือนถัดไปก็ได้ กิจกรรมในการทบทวนก็ทำได้หลายอย่าง เช่น การให้การบ้าน ทบทวน การทดสอบ

บ่อย ๆ และเมื่อครูได้ตรวจการบ้านหรือคำตอบของผู้เรียนในการทดสอบแล้วเห็นว่ายังมีความไม่เข้าใจ หรือการลืมเกิดขึ้นก็จะต้องทำการสอนในส่วนนั้นใหม่อีกครั้งหนึ่ง

โบริช (Borich 1988 : 159 – 161) ได้สรุปรวมหลักการและขั้นตอนของการสอนโดยตรง เอาไว้อย่างน่าสนใจดังนี้

1. การเรียนรู้เนื้อหาแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ การเรียนรู้ข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ และขั้นตอนการปฏิบัติ ประเภทหนึ่ง กับอีกประเภทหนึ่งเป็นการเรียนรู้ มโนทัศน์ รูปแบบการปฏิบัติ และนามธรรมต่าง ๆ

2. การเรียนรู้เนื้อหาที่เป็นข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ และขั้นตอนการปฏิบัติเป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ขั้นต่ำทั้งในพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย ส่วนการเรียนรู้มโนทัศน์ รูปแบบการปฏิบัติและนามธรรมต่าง ๆ เป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ระดับสูงในพิสัยของการเรียนรู้เหล่านั้น

3. กิจกรรมการสอนเนื้อหาประเภทที่หนึ่ง ประกอบไปด้วยการผสมผสานความรู้ที่เป็นข้อเท็จจริง และกฎเกณฑ์เข้ากับการปฏิบัติเป็นขั้นเป็นตอน ซึ่งทำให้ครูสามารถสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ได้ เนื้อหาเหล่านี้สามารถเรียนรู้ได้โดยการจำและการฝึกฝน

4. กิจกรรมการสอนเนื้อหาประเภทที่สอง ซึ่งเป็นการเรียนรู้เนื้อหาที่สูงไปกว่าข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์และขั้นตอน เพื่อช่วยเหลือให้ผู้เรียนสามารถสร้างสรรค์ สังเคราะห์ และการประเมินผล

5. การเรียนรู้ข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ และขั้นตอนการปฏิบัติ สามารถกระทำได้โดยการใช้ยุทธศาสตร์การสอนแบบให้ความรู้ ส่วนการเรียนรู้มโนทัศน์ รูปแบบการปฏิบัติ และนามธรรมต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะใช้ยุทธศาสตร์การสอนแบบให้ผู้เรียนสืบเสาะหาความรู้เอาเองจากการปฏิบัติของตนเอง เช่น การสืบสวนสอบสวน และแบบแก้ปัญหา เป็นต้น

6. การให้ความรู้ที่เป็นข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ และขั้นตอนการปฏิบัตินั้นสามารถจะกระทำได้โดยการใช้กระบวนการที่เรียกว่า การสอนเนื้อหาโดยตรง (Direct Instruction) การสอนในลักษณะนี้เป็นการสอนที่ยึดตัวครูเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมการเรียนการสอน ครูจะถ่ายทอดข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ และขั้นตอนการปฏิบัติไปสู่ผู้เรียนในลักษณะของการบรรยาย ซึ่งส่วนใหญ่กิจกรรมการเรียนการสอนจะอาศัยการพูดของครูเพื่อการบรรยาย ถามคำถาม ให้ข้อมูล ย้อนกลับ เสริมแรง แก้ไขข้อผิดพลาดของผู้เรียน และทบทวนความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนแนะนำ ควบคุมการฝึกฝนของผู้เรียน

7. กิจกรรมการสอนแบบสอนเนื้อหาโดยตรงนี้เน้นการสอนกลุ่มใหญ่ซึ่งยึดหลักการสำคัญว่า จะนำเสนอเนื้อหาที่ละประเด็นจนเกิดความรู้ความเข้าใจชัดเจนจึงจะนำเสนอประเด็นต่อไป วิธีการสอนก็ประกอบไปด้วยการบรรยาย การถามคำถาม การให้ตัวอย่าง และการฝึกฝนปฏิบัติเป็นสำคัญ

8. การสอนเนื้อหาโดยตรงจะมีความเหมาะสม และเกิดประโยชน์มากเมื่อเนื้อหาที่จะถูกสอนไม่ปรากฏอยู่ในหนังสือตำรา หรือแบบเรียนซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดความลำบากในการเสาะหาเนื้อหาความรู้เหล่านั้นด้วยตนเอง หรืออีกประการหนึ่งเมื่อครูต้องการให้การเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นนั้นช่วยกระตุ้น เร่งเร้า ให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้น รับรู้ และเกิดความเข้าใจในเนื้อหาได้ดียิ่งขึ้น

9. การทบทวนความรู้เดิมของผู้เรียนอาจใช้วิธีต่อไปนี้

ก. ให้ผู้เรียนระบุนิทานที่ยาก จนเขาทำไม่ได้

ข. สุ่มถามผู้เรียนบางคนที่สามารถเป็นตัวแทนของชั้นเรียนได้

10. การนำเสนอเนื้อหาใหม่ อาจใช้เทคนิควิธีต่อไปนี้

ก. การทำความเข้าใจทีละส่วน และรวมทั้งหมดอย่างได้สมดุลย์ ให้ผู้เรียนมองเห็นรายละเอียดในแต่ละส่วนแยกย่อย และมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างส่วนแยกย่อยเหล่านั้นอย่างชัดเจน

ข. การอธิบายขั้นตอนให้เห็นรายละเอียด และวิธีการในแต่ละขั้นตอนอย่างชัดเจน รวมทั้งให้เห็นความต่อเนื่องระหว่างแต่ละขั้นตอนเหล่านั้นด้วย

ค. การอธิบายให้เห็นการผสมผสานอย่างกลมกลืน (Combination) ระหว่างองค์ประกอบจากแต่ละส่วนหรือมิติของความเป็นจริง ที่เกี่ยวข้องถึงข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ และขั้นตอนในการปฏิบัติ โดยอาจจะใช้แผนภูมิหรือตารางเข้ามาช่วยให้เห็นการผสมผสานนี้ก็ได้ สมมุติว่าครูต้องการสอนเรื่อง การขนส่งผลผลิตทางการเกษตรไปสู่ผู้บริโภค ซึ่งจะต้องมีเนื้อหาเข้ามาเกี่ยวข้องดังนี้

ข้อเท็จจริง — ผลผลิตทางการเกษตรมีน้ำหนักมากน้อยแตกต่างกัน

กฎเกณฑ์ — ผลผลิตที่มีน้ำหนักมากต้องอาศัยการขนส่งที่มีประสิทธิภาพมาก

ขั้นตอนการปฏิบัติ — วิเคราะห์ผลผลิตเสียก่อน แล้วจึงเลือกยานพาหนะเพื่อการขนส่งที่หลัง

ครูอาจจะผสมผสานเนื้อหาทั้งหมดนี้ลงในตารางดังนี้

อาหารในท้องถิ่น
วัตถุดิบเพื่อการใช้ภายในประเทศ
เครื่องจักรกลเพื่อการส่งออก
นิตยสารเพื่อผู้อ่านระดับนานาชาติ

ทะเล แม่น้ำ ทางหลวง เครื่องบิน

ยานพาหนะ

ง. การเปรียบเทียบให้เห็นความสัมพันธ์และความแตกต่าง ครูอาจจะนำเอาเนื้อหาในส่วนต่าง ๆ มาแสดงให้เห็นพร้อม ๆ กันในลักษณะเปรียบเทียบ เพื่อให้ให้นักเรียนมองเห็นว่าเนื้อหาในแต่ละส่วนนั้นเป็นอย่างไร และแตกต่างกับส่วนอื่น ๆ อย่างไร เช่น ในการสอนเนื้อหาเรื่อง ประชาธิปไตย กับคอมมิวนิสต์นั้น เนื้อหาที่มีความคล้ายคลึง

กันมาก ครูอาจจะเปรียบเทียบเพื่อความเข้าใจได้ หรือในการสอนเรื่องสังคมเมืองกับสังคมชนบท ก็เช่นเดียวกัน การนำเสนอเนื้อหาโดยการเปรียบเทียบน่าจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจได้เร็วขึ้น และในการเปรียบเทียบนี้ก็สามารถใช้ตารางได้เช่นเดียวกัน

ตัวอย่าง ตารางเปรียบเทียบสังคมเมือง กับ สังคมชนบท

ประเด็นเปรียบเทียบ	สังคมเมือง	สังคมชนบท
1. ครอบครัว	ครอบครัวเดี่ยว	ครอบครัวขยาย
2. เศรษฐกิจ	ทุนนิยมชัดเจน	พึ่งตนเอง แลกเปลี่ยนสินค้า
3. เทคโนโลยี	ทันสมัย	ล้าหลัง

ฯลฯ

11. การชี้แนะให้ผู้เรียนฝึกฝนนั้นอาจใช้เทคนิควิธีดังต่อไปนี้
 - ก. ถามคำถามเป็นรายบุคคล เพื่อหาหนทางช่วยเหลือเป็นรายบุคคล ทั้งนี้จะไม่กระทำในชั้นเรียน แต่จะกระทำเป็นการส่วนตัว
 - ข. เรียกให้ผู้เรียนตอบในชั้นทุกคน ทีละคน
 - ค. เตรียมคำถามมาล่วงหน้า เรียกให้ผู้เรียนตอบโดยระบบสุ่มตัวอย่าง
12. ให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างเป็นระบบเหมาะสม และแก้ไขข้อผิดพลาดบกพร่องให้ผู้เรียน ทั้งนี้ให้แยกแยะคำตอบของผู้เรียนออกเป็น 4 ประเภทคือ
 - ก. คำตอบถูกต้อง รวดเร็ว หนักแน่น
 - ข. คำตอบถูกต้อง แต่ลั้งเล อึกอัก ชักช้า
 - ค. คำตอบผิดพลาด เพราะสะเพร่า เลินเล่อ
 - ง. คำตอบผิดพลาด เพราะเข้าใจผิดหรือไม่ทราบ
13. คำตอบที่ถูกต้อง รวดเร็ว หนักแน่น ชัดเจน ครูต้องบอกให้ผู้เรียนทราบว่าถูกต้อง และถามคำถามต่อไปอย่างรวดเร็ว โดยจะถามผู้เรียนคนเดิมหรือถามคนอื่นก็ได้
14. คำตอบที่ถูกต้อง แต่ชักช้า อึกอัก ลั้งเล ครูจะต้องให้กำลังใจเรา และรีบย้ำข้อเท็จจริงหรือกฎเกณฑ์ที่ถูกต้องให้เขาทราบ
15. คำตอบที่ผิดพลาดเพราะสะเพร่าหรือเลินเล่อ ครูจะต้องบอกเขายังไม่ถูกต้อง แล้วไม่ต้องอธิบายหรือแสดงความคิดเห็นใด ๆ แต่ให้ถามคนอื่นต่อไป
16. สำหรับคำตอบที่ผิดพลาดเพราะความเข้าใจผิดหรือไม่ทราบ ครูจะต้องช่วยเหลือให้ผู้เรียนเรียนรู้คำตอบที่ถูกต้อง โดยการบอกใบ้ ตะล่อม หรือถามคำถามที่ง่าย ๆ แต่เชื่อมโยงไปสู่คำตอบที่ถูกต้องให้
17. แต่ละขั้นตอนของเนื้อหาที่ดำเนินไปนั้นจะต้องค่อย ๆ ทวีความยากหรือซับซ้อนขึ้นทีละ

น้อย ๆ เพื่อให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จมากกว่าความล้มเหลว อย่างน้อยต้องให้ประสบความสำเร็จถึงร้อยละ 60-80

18. การทบทวน การอธิบายใหม่ การบอกทิศทาง หรือบอกวิธีทำจะมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อผู้เรียนร้อยละ 80 สามารถตอบหรือปฏิบัติได้ถูกต้อง

19. การฝึกหัดด้วยตนเอง จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถผสมผสานความรู้ที่เป็นข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์เข้าด้วยกันแล้วจัดลำดับขั้นตอนการปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างมีความหมายในชีวิตจริง การฝึกฝนด้วยตนเองนี้จะต้องเกิดขึ้นภายหลังจากผู้เรียนได้ถูกสอนมาแล้วอย่างรวดเร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้

20. การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนจะต้องจัดระยะเวลาให้เหมาะสม จนผู้เรียนสามารถตอบคำถามหรือทำข้อสอบประจำสัปดาห์ รายเดือนได้ถึงร้อยละ 95

21. การฝึกฝนเป็นรายบุคคลด้วยตนเอง และการทำการบ้านจะต้องดำเนินต่อไปจนกระทั่งการตอบ หรือปฏิบัติที่ถูกต้องมีเปอร์เซ็นต์เพิ่มขึ้นจาก ร้อยละ 60-80 ในการฝึกฝนกับครูไปจนสามารถประสบความสำเร็จ ร้อยละ 95 ในการทดสอบรายสัปดาห์ หรือรายเดือน

22. การสอนเนื้อหาโดยตรงนี้ นอกจากการสอนในลักษณะผสมผสานการบรรยายกับการถามคำถาม และการปฏิบัติเข้าด้วยกันดังได้อธิบายนี้แล้ว ยังมีการสอนในลักษณะอื่น ๆ อีกเช่น การสอนแบบโปรแกรม การสอนโดยใช้คอมพิวเตอร์ การสอนกันเองระหว่างเพื่อนฝูง และการสอนโดยใช้สื่อเฉพาะอย่าง เป็นต้น

การสอนแบบบรรยายในลักษณะดั้งเดิม (Conventional Lecture)

การถ่ายทอดเนื้อหาวิชาแบบดั้งเดิมที่สุดกระทำกันในรูปแบบของการบอกวิชา หรือการบอกจด หรือการจดตามคำบอก (Dictation) นั่นเอง วิธีการกระทำก็คือครูเป็นผู้บอกเนื้อหาวิชา ซึ่งจะบอกจากความทรงจำ หรือจะบอกจากหนังสือตำราที่ยอมแล้วแต่ว่าครูได้รวบรวมความรู้หรือเนื้อหาไว้ที่ใด เมื่อครูบอกอย่างไรนักเรียนก็จะจดข้อความเหล่านั้นลงสมุดโน้ตของนักเรียนตามที่ครูบอกทุกประการ รูปแบบการสอนแบบจดตามคำบอกนี้ยังคงใช้อยู่ก็มี และส่วนหนึ่งก็ได้รับการพัฒนาไป กล่าวคือการพูดของครูนั้นแทนที่จะพูดช้า ๆ ทีละวรรคทีละตอนเพื่อให้นักเรียนจดตาม ครูจะพูดไปเรื่อย ๆ มีการเน้นประเด็นตามความเหมาะสม นักเรียนนั้นก็ยังคงนั่งฟังเหมือนเดิม แต่แทนที่จะจดทุกถ้อยคำที่ครูพูดก็จะสรุปความตามความคิดของตนเองเสียก่อน แล้วจึงจดบันทึกลงในสมุดโน้ตของตนเอง วิธีสอนในลักษณะที่พัฒนามาจากการสอนแบบจดตามคำบอกนี้เรียกว่าการสอนแบบบรรยาย หรือแบบปาฐกถา หรือบางทีก็เรียกทับศัพท์ภาษาอังกฤษไปว่า เล็คเชอร์ (Lecture) วิธีสอนแบบบรรยายจะพบโดยทั่วไปในระดับที่ผู้เรียนมีวุฒิภาวะทางสติปัญญาและอารมณ์ เช่น การสอนในระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยหรือระดับบัณฑิตศึกษาหรือเทียบเท่า ตลอดจนการสอนผู้ใหญ่โดยทั่ว ๆ ไป

จุดประสงค์ที่สำคัญของการสอนแบบบรรยายก็คือ เพื่อนำเสนอเนื้อหาสาระให้แก่ผู้เรียน หรือผู้ฟังเพื่อเป็นการประหยัดเวลาของผู้เรียน เพื่อสรุปความหรือสังเคราะห์สาระ มโนทัศน์ หลักเกณฑ์สำคัญๆ

ให้แก่ผู้เรียน และเพื่อกระตุ้นเร้าผู้เรียนให้เกิดความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ความเข้าใจ นอกจากนั้นการสอนแบบบรรยายก็อาจจะถูกใช้เพื่อทำความเข้าใจก่อนการอภิปราย อธิบายขั้นตอนกระบวนการ นำเสนอประเด็นสำคัญ และสรุปรวมความก้าวหน้าของโครงการ เป็นต้น

ในการสอนแบบบรรยายครูจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติได้ในการกิจ
2 ประการต่อไปนี้คือ

1. การเตรียมคำบรรยาย
2. การนำเสนอคำบรรยาย

ซึ่งจะได้กล่าวถึงภารกิจทั้งสองประการไว้พอเข้าใจดังต่อไปนี้

การเตรียมคำบรรยาย

การเตรียมคำบรรยาย นับว่ามีความสำคัญเป็นเบื้องต้นที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการสอนแบบบรรยาย เพราะบทบรรยายเป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้การบรรยายเกิดประโยชน์แก่ผู้ฟัง หรือผู้เรียน ถ้าผู้บรรยายเตรียมคำบรรยายมาไม่ดี การบรรยายก็มีแนวโน้มว่าจะประสบความสำเร็จได้ยาก การบรรยายที่ประสบความสำเร็จหมายถึงการบรรยายที่ทำให้ผู้ฟังหรือผู้เรียนได้รับประโยชน์ตามความมุ่งหมายและเกิดความสุขในการฟังการบรรยายนั้น ดังนั้นครูจึงต้องพิถีพิถันในการเตรียมคำบรรยายโดยคำนึงถึงประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายของการบรรยายให้ชัดเจนว่า ในการบรรยายครั้งนั้นเป็นการบรรยายเพื่อนำเสนอเนื้อหา กระตุ้นหรือเร้าผู้เรียน สรุปหลักการหรือว่าอธิบายกระบวนการขั้นตอน ทั้งนี้เพราะว่าการบรรยายที่มีจุดมุ่งหมายแต่ละอย่างก็ต้องการเนื้อหาและวิธีการบรรยายต่างกันออกไป
2. กำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนการสอนให้ชัดเจนว่าผู้เรียนหรือผู้ฟังจะเกิดการเรียนรู้ในพิสัยใด ถึงระดับใด
3. วิเคราะห์ภูมิหลัง และความรู้เดิมของผู้เรียน เพื่อจะได้เตรียมเพื่อหามาให้เชื่อมติดกับภูมิหลังและความรู้เดิมนั้น ไม่เช่นนั้นจะเกิดช่องว่างได้
4. คำนึงถึงความสามารถทางภาษาของผู้เรียนหรือผู้ฟัง ว่ามีความรู้ ความเข้าใจและสามารถใช้ภาษาที่ครูใช้ในการบรรยายเพียงใด ความสามารถในการสรุปความดีเพียงใด ความสามารถในการจับบันทึกดีเพียงใด
5. พยายามใช้ภาษาที่เป็นรูปธรรมมากกว่านามธรรม ภาษาที่ผู้เรียนคุ้นเคยมากกว่าภาษาทางราชการแต่ไม่ค่อยได้ใช้ และหลีกเลี่ยงศัพท์เฉพาะ (Technical Terms) ที่ผู้เรียนผู้ฟังไม่ค่อยเข้าใจ แต่จะต้องไม่ใช้ภาษาที่ไม่น่าเชื่อถือ
6. กำหนดมโนทัศน์ (Concept) ของเนื้อหาที่จะบรรยายให้รัดกุม ชัดเจน เพราะมโนทัศน์คือหัวใจของเนื้อหาหากผู้บรรยายไม่เข้าใจหรือจับมโนทัศน์ไม่ได้ จะทำให้เกิดการบรรยายแบบวกวนไร้สาระ เพื่อเจ้อ น้ำท่วมทุ่ง จนผู้เรียนผู้ฟังไม่รู้เรื่องและเบื่อหน่าย
7. เตรียมตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมประกอบการบรรยายให้เหมาะสมเพียงพอ โดยที่ตัวอย่างนี้

ควรจะเป็นตัวอย่างที่ทันสมัย และใกล้ชิดกับโลกทัศน์ของผู้เรียนผู้ฟัง

8. รวบรวมเนื้อหาให้เป็นหมวดหมู่ จัดเป็นหัวข้อย่อย ๆ เรียงตามลำดับความยากง่าย
9. เตรียมสื่อประกอบการบรรยายตามความเหมาะสม โดยจัดลำดับการใช้สื่ออย่างเป็นระบบ
10. กำหนดความยาวของคำบรรยายให้พอเหมาะกับเวลา โดยเหลือเวลาไว้เพื่อการนำเข้าสู่การบรรยาย การถาม-ตอบ การสรุป และการประเมินผลประมาณร้อยละ 35 ของเวลาในการบรรยายทั้งหมด และเตรียมเนื้อหาแท้ ๆ มาเพียงร้อยละ 65 ก็น่าจะเป็นการเพียงพอแล้ว

การนำเสนอคำบรรยาย

หากจะมองขั้นตอนของการนำเสนอคำบรรยายโดยภาพรวมแล้ว เราจะเห็นเป็นขั้นตอนดังนี้

1. การอารัมภบท หรือนำเข้าสู่การบรรยาย
2. การนำเสนอเนื้อหา โดยจะมีการซักถามเป็นระยะ ๆ ตามความเหมาะสม
3. การสรุปสาระของการบรรยาย
4. การประเมินผลการบรรยาย

ในที่นี้จะได้อธิบายการบรรยายบางขั้นตอนพอให้เกิดความเข้าใจดังต่อไปนี้

1. การอารัมภบทหรือนำเข้าสู่การบรรยาย หมายถึง การเริ่มต้นการบรรยายที่ผู้บรรยาย หรือครูจะต้องจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความกระตือรือร้น ความสนใจ และความต้องการของผู้ฟังผู้เรียนให้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ควรจะทำกรบรรยาย ซึ่งอาจจะทำได้โดยการบอกชื่อเรื่อง บอกเค้าโครงเนื้อหา บอกจุดมุ่งหมายและประโยชน์ที่จะได้รับจากการฟังบรรยายก็ได้ ซึ่งการบอกสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ไม่ควรกระทำโดยการพูดอย่างเดียว แต่ควรให้ผู้เรียนหรือผู้ฟังรับรู้ผ่านประสาทตาด้วย เช่น การเขียนกระดานดำ การฉายแผ่นใส หรือการแจกเอกสาร เป็นต้น นอกจากกิจกรรมนี้แล้วครูก็อาจจะนำเข้าสู่การบรรยายได้โดยการสนทนาถึงเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง หรือการซักถามปัญหาที่เกี่ยวข้อง หรือใช้การสาธิตโดยรูปภาพ ของจริง หรือภาพสไลด์ เทปโทรทัศน์สั้น ๆ ที่มีสาระเกี่ยวข้องถึงเนื้อหาการบรรยายได้ทั้งสิ้น แต่จะอย่างไรก็ตามกิจกรรมนำเข้าสู่การบรรยายนี้ไม่ควรใช้เวลามากเกินไป เพียงประมาณร้อยละ 10 ของเวลาทั้งหมดก็น่าจะเหมาะสม ผลที่ได้จากการนำเข้าสู่การบรรยายนี้คือ การที่ผู้เรียนผู้ฟังมีความกระตือรือร้น ความต้องการ ความสนใจที่จะฟังเรื่องที่ครูจะทำการบรรยายในคราวนั้น

2. การนำเสนอคำบรรยายที่เป็นเนื้อหาสาระ ครูควรยึดหลักการต่อไปนี้

- 2.1 พูดด้วยเสียงที่เป็นธรรมชาติ ดังพอเหมาะ
- 2.2 มีการเน้นย้ำพอเหมาะ
- 2.3 มีการเคลื่อนไหวเพื่อเปลี่ยนจุดมองของผู้ฟังตามสมควร
- 2.4 สรุปเนื้อหาเป็นข้อความบนกระดานดำ บอร์ด หรือแผ่นใส เป็นระยะ ๆ
- 2.5 ยกตัวอย่างประกอบอย่างเหมาะสม
- 2.6 แทรกอารมณ์ขันพอสมควร
- 2.7 เปิดโอกาสให้ถามเป็นระยะ ๆ

2.8 เขียนเค้าโครงหรือมโนทัศน์สำคัญบนกระดานดำ หรือแผ่นใส

2.9 พุดชัดเจน แจ่มใส ต่อเนื่อง อย่างไหลลื่น

2.10 ไม่อ่านคำบรรยายแบบคำต่อคำ

2.11 ไม่ดูโน้ตตลอดเวลา หรือบ่อยเกินไป

2.12 ใช้สื่อประกอบตามความเหมาะสมและเป็นไปได้

2.13 สรุปมโนทัศน์ของเรื่อง และสาระสำคัญก่อนการบรรยายจะจบลง

จุดอ่อนด้อยที่สำคัญที่สุดของการสอนแบบบรรยายคือ ยึดตัวครูเป็นศูนย์กลางอย่างมาก ผู้เรียนมีส่วนในการเรียนการสอนโดยอ้อม (passive participation) จึงอาจจะทำให้ประสิทธิภาพของการบรรยายลดลงไปได้มาก ถ้าผู้สอนบรรยายไม่เก่ง หรือเตรียมคำบรรยายมาไม่ดี หรือแม้ว่าผู้สอนจะเตรียมคำบรรยายมาดีและสามารถบรรยายได้ดีแต่ผู้เรียนหรือผู้ฟังไม่มีสมาธิ ความพร้อม หรือความต้องการที่จะฟัง ดังนั้นผู้สอนหรือผู้บรรยายจึงต้องพยายามดึงดูดผู้ฟังหรือผู้เรียนให้เข้ามามีส่วนร่วมโดยตรง (active participation) ให้มากขึ้น โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การถามตอบ การเอ่ยชื่อผู้เรียน การยกตัวอย่างผู้เรียน การมองสบตา การเคลื่อนที่ไปใกล้ ๆ การตั้งประเด็นเล็ก ๆ ให้อภิปรายกันในระยะเวลาสั้น ๆ การถามทั้งประเด็นให้คิดโดยไม่ต้องคำตอบ เป็นต้น และหลังจากเสนอเนื้อหาโดยการบรรยายจบลงแล้ว ควรเหลือเวลาส่วนหนึ่งให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมด้วยกิจกรรมในลักษณะต่าง ๆ เช่น การถามคำถาม การแสดงความคิดเห็นกับผู้สอน หรือการอภิปรายเป็นกลุ่มย่อยกับผู้เรียนด้วย เป็นต้น

ถึงแม้ว่าการสอนแบบนี้จะมีจุดอ่อนด้อยดังได้กล่าวแล้ว แต่ก็มีจุดเด่นที่สำคัญคือ ช่วยประหยัดเวลาของผู้เรียนได้มาก และนอกจากนั้นยังช่วยให้ผู้เรียนได้ทำความเข้าใจกับสาระสำคัญ หรือมโนทัศน์ของเนื้อหาได้ง่ายกว่าการที่จะทำความเข้าใจเอง โดยการอ่านตามลำพัง ตัวแปรสำคัญที่สุดในการสอนแบบบรรยายนี้ก็คือผู้สอนและผู้เรียนนั่นเอง กล่าวคือ ถ้าผู้สอนมีความรอบรู้ในเนื้อหาที่บรรยาย มีความรู้ทั่วไปกว้างขวาง มีหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ และมีความสามารถในการบรรยายดี มีอารมณ์ขัน ก็นับว่าการสอนแบบนี้ก็มีโอกาสสำเร็จไปแล้วก็หนึ่ง อีกก็หนึ่งนั้นอยู่ที่ผู้เรียน กล่าวคือ ตัวผู้เรียนมีความสนใจ ความตั้งใจที่จะฟังการบรรยาย มีความสามารถในการฟัง การสรุปความและการจดบันทึกแล้ว การสอบแบบบรรยายก็จะประสบความสำเร็จอย่างสมบูรณ์

บรรณานุกรม

- Blair, Timothy R., **Emerging Patterns of Teaching : From Methods to Field Experiences** Columbus, A Bell & Howell Information Company, 1988.
- Bloom, B., Englehart, M., Farst, E., Hill, W., and Krathwohl, D. **Taxonomy of Educational Objectives : The classification of educational goals Handbooks I. Cognitive domain.** New York : Longmans Greens, 1956.
- Borich, Gary D., **Effective Teaching Methods**, Columbus A Bell and Howell Information Company, 1988.
- Gagne, R.M., **The Conditions of Learning**, Third Edition, New York, Rinehart and Winston, 1977.
- Krathwohl, D., Bloom, B., and Masia, B. **Taxonomy of educational objectives. The classification of educational goals. Handbook II : Affective Domain.** New York : David McKay, 1964.
- Rosenshine, B., and Stevens, R., Teaching Functions. in M.C. Wittrock (Ed.) **Handbook of Research of Teaching** : Third Edition, pp. 376 – 391, New York. McMillan, 1986.